

Ekegyár a Váci utcában

Holló Szilvia Andrea

Ahol a Tarna a Zagyvába siet, ott fekszik Jászfákóhalma, e nagy múltú iparos község. Onnan indult el szerencsét próbálni egy ügyes mesterember, bizonyos Gubicz (vagy Gubitz) András, hogy megvalósítsa álmait. Azt, hogy végül útját siker koronázta, 2011 óta kőtábla adja tudtul a Váci utca 74. számú ház falán. A magyar mezőgazdasági gépgyártásban jeleskedő járszági gépész születésének 190. évfordulóján ugyanis összefogott a szülőfaluja, több civil szervezet és a család leszármazottai, hogy közös erővel emléktáblát állítsanak Gubicz egykori sikereinek helyszínén. De egyvalami kifogott rajtuk: sehoggy sem találtak rá a térképeken a korabeli hirdetésekben megjelölt Lipót utca 41. számú házra. Megkértek ezért egy fővárosi ismerőst, járjon a dolog után, ám sajnos, nem a megfelelő emberhez fordultak. Az emléktáblát végül nemcsak egy évvel az évforduló után, de ráadásul két házzal arrébb avatták fel.

forrás: FSZEK

Gubicz első pesti munkahelye, az Üllői úti Farkas-gépgyár (1850-es évek)

Itt az ideje, hogy megismerkedjünk történetünk hőisével. *Gubicz András* 1820-ban született Jászfákóhalmán. Eredeti foglalkozására nézve kovács, sőt gyógykovács volt. Vagyis nemcsak patkolta, de szükség esetén gyógyította is a lovakat. 1849-ben nőül vette *Poldermann Juliannát*, egy szegény losonci kőműves korán árvaságra jutott 22 esztendő leányát, akitől nem volt idegen a kemény munka. Ha kellett, maga is beállt patkolni a férje mellé.

Pesti gyár

Gubicz 1853 táján Pestre költözött, üzletvezető lett *Farkas István* újonnan alapított Üllői úti gépgyárában. Farkas kezdetben *Kollerich Pállal* társult. A több raktárat fenntartó *Kollerich* később is jó kapcsolatban maradt Gubicz Andrással, segítette őt az akkor már saját gyártású

ekék, magtakarók, boronák eladásában. Gubicz né a férje könyvelését, üzleti levelezését intézte. Hullámvölgyek ide vagy oda, a Gubicz-gyár pár év alatt a hazai szakkiallításokon és a világkiállításokon egyaránt több rangos elismerést gyűjtött be. A mezőgazdasági gépek mellett, melyek közül a legismertebb a *Galgóczy Károly*val közösen készített Gubicz-eke volt, néha mivesebb, apróbb munkákat is elvállalt. Emlgették is a nevét a derék pestiek, amikor a Duna-parti Halpiacon felállított Haláruslány, a (ma a Kristóf téren látható) „Fischer Rézi” kútjának kifolyó csöveit díszítő delfinek megmunkálásával nem készült el a szobor felállításáig.

Sajnos, a tehetséges és sikeres gépgyárosnak, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület egyik alapító tagjának még fél évszázad sem adatott. Hosszas betegeske-

dés után hunyt el Pesten, 49 éves korában. Boldog házassága sajnálatos módon gyermektelen maradt. Talán éppen ezért támogatta önzetlenül a fiatalokat, a Polytechnicumban tanuló szegény sorsú, szorgalmas, földműveléssel foglalkozó diákok számára ösztöndíjat alapított, s adományai segítségével nyitottak óvodát a szülőfalujában.

Gubicz halála után a gépgyár tovább működött, özvegye a Pesti Napló hasábjain biztosította reménybeli megrendelőit arról, hogy az üzemet megszüntetni, eladni nem fogja. „Alulírott, ezennel tisztelettel értesítem a t. magyar gazdaközönséget, miszerint boldogult férjem Gubitz András által alapított gazdasági gépgyári üzletet folytatni fogom, s a gyárnak férjem vezetése alatt, gyártmányai szilárdsága és jósága által elért jó hírnevét továbbra is fenntartani kötelességemnek fogom tekinteni.” Gubicz né három éven át vezette az üzletet, közben maga is támogatta a női iparoktatást, a műegyetemi képzést. Általános örököséként is az Országos Nőiparegyesületet jelölte meg. 1874-ben, fiatalon hunyt el, akkor már egyik rokona vitte a céget.

Váci utcai tábla

De vajon miért kellett segítséget kérni ahhoz, hogy megtalálják a táblaállítás kezdeményezői a Gubicz-gyár címeként feltüntetett Lipót utcát? A Leopold Gasse 1690-ban kapta a nevét, amikor a város talán legforgalmasabb utcáját a törököket Pestről kiűző uralkodó, *Habsburg I. Lipót* iránti tiszteletből róla nevezték el. Az utca egy évszázaddal később, amikor kezdetét vette a városfalak bontása, kettévált. 1789-től az egykori Váci-kaputól a pesti városházáig tartó északi szakaszt Váci utcának kezdték hívni, a déli továbbra is Lipót császár nevét viselte. Újabb száz év elteltével a régi pesti városháza is bontócsákány alá került, hogy a környék szabályozásával

A Kollerich-cég a Duna-parton kezdte (1860-as évek)

megkezdődhessen az Erzsébet híd építése. Ekkor a korábban kétfelé vágott utcát újra egyesítették, de már végig Váci utca néven.

A Lipót utca tehát meglett, de az emléktábla felirata a konkrét házszám ellenére rejtélyesen csupán célozgat arra, hogy Gubicz gépgyártó üzeme „ezen a területen” mű-

Az emléktábla most még rossz helyen van

ködött. Tény, hogy az utcanév változása és a telkek adásvétele egyaránt kihatott a házszámozásra. Elég azonban egyetlen pillantást vetni a korabeli térképekre és kézbe venni a topográfiai, s a 41. szám mai helye egyértelműen azonosítható. A gyár fénykorát jelentő hatvanas években ez a Váci utca 78–80. szám helyén volt. Az ingatlan korabeli tulajdonosa *Zartl Lipót* vendéglős volt.

Állítólag e házban lakott *Sonnenschein* folttisztító is, akinek neve a művészet barátainak ismerősen csenghet. Nála kapott szobát 1865-ben *Munkácsy Mihály*, aki a vendéglátásért cserébe házigazdájának egy cégért festett. „*Van két festménye is Munkácsynak a kiállításon ... két arckép, régi, agyonbarnult, primitív tapogatózásai a zseniális ecsetnek, de csak annál érdekesebb. A tulajdonos, egy öreg mesterember, Sonnenschein folttisztító elbeszélése szerint, Munkácsy 1865-ben festette a két képet itt Pesten, midőn Sonnenschein adott neki szállást s úgy, ahogy tellett, segített is sorsán.*

– *Én akkor, beszéli Sonnenschein, – a Lipót-utca negyvenegyedik száma alatt laktam, ahol egy kis ruhatisztító műhelyem volt. Egy kis világos szobámat bérbe adtam s ezt a művésznövendék vette ki... Bizony, kérem, sanyarú sorsa volt. Szegény feleségem sokszor megszánta s amikor láttuk, hogy betevő falatja sincs, megosztottuk vele a mi szűk ebéüinket. De azért jókedvű volt mindig... Különös ember volt, kérem! Áldott jó szívű, becsületes lélek. De a házbéirtartozás mind-egyre szaporodott. Egyszer aztán megkértem, hogy fössön nekem egy jó cégtáblát. Festett is. Egy félgömbölyű vastáblának telepíngál-*

ta mindkét oldalát. Kiakasztottam a ház elé. Egy nagy vas S-en lógott. Engem festett le rá, amint a munkaasztalomon egy nadrágot kefélek; az egész műhely le volt pingálva, még az a szárító kötél is, melyen a kimosott keztyűk lógtak... Nagyon jó volt, csak azt sajnálom, hogy ellopták. Átmentem lakni a Bástya-utcába. De már akkor Munkácsy urnak nagy hire volt. Egyszer bejött hozzám egy finom úri ember s megkérdezte, ki festette azt a céget? Kivágtam büszkén, hogy az én címeremet bizony Munkácsy festette... Két nap múlva ellopták a kapuról, lefeszítették az S-ről. Még egy darabja oda is törött. Soha sem tudtam meg, hova került.” (A Nemzeti Szalon tavaszi kiállításának katalógusa, 1900)

A Lipót utca 41. szám alatti házat 1869-ben Gubicz András átalakíttatta. Végrendeletében két, egymással szomszédos Lipót utcai ingatlant is a feleségére hagyott, a 240. és 241. számú telket. Ezek helyén épült fel 1912-ben egy üzletház, ma Váci utca 78–80.

Londoni arany

A hirdetésekben szereplő cím tehát azonosítható, de valóban a Belvárosban működött a gépgyár? Igaz, hogy a 19. század közepén a gyár fogalma még mást jelentett, mint pár évtizeddel később, de a füst, a bűz, a zaj már akkor is hozzátartozott a mindennapokhoz. A budai oldalon, az országút mellett fekvő Ganz öntöde szomszédai jobbára katonai létesítmények, lak-tanyák voltak, a pesti gépgyárak sem a város központjában telepedtek meg. Így például a Vidáts-féle gépgyár a Két nyúl (ma Lónyai) utcában működött, Farkas István üzeme pedig a városból kifelé vezető, széles Üllői út mentén.

Az bizonyos, hogy Gubicz András a Lipót utca 41. szám alatt lakott. Ezt saját maga is megerősítette, amikor egyik, 1858-ban megjelent hirdetésében úgy fogalmazott, hogy az elkészült gazdasági gépeket az érdeklődők megtekinthetik ezen a címen lévő lakásán. Ugyanakkor értékesítésre váró termékeit Kollerich Pál cégének egyik raktárában tartotta. Kollerich sodronyüzeme kezdetben szintén a Belvárosban, a Duna mellett működött (Aldunator 14., ma Belgrád rakpart 21.), majd a külterületi Márton utcába költözött. S micsoda véletlen, a Gubicz rokon is ugyanoda telepítette a gépgyárát.

Egy szó, mint száz: szerencsésebb volna Gubicz András születésének közelgő 200. évfordulójára a szöveget pontosítani, s az emléktáblát áthelyezni a megfelelő helyre. A londoni világkiállítás aranyéremmel kitüntetett gépgyárosa ennyit igazán megérdemel. ●